

ראש השנה לאילן

"ארבעה ראשי שנים הם... באחד בשבט
ראש השנה לאילן כדברי בית שמאי, בית
הלל אומרים בחמשה עשר בו".

(משנה ראש השנה א,א)

כל אילנות העולם - ראש השנה שלהם
הוא ט"ו בשבט, שהכול הולך לפי טבעה
של ארץ ישראל, שהיא עיקר העולם.

ט"ו בשבט בהלכה

ערלה ונטע רבעי:

התורה אסרה עלינו לאכול פירות 'ערלה' - פירות של עץ שלא מלאו לו שלוש שנים לנטיעתו.
כשהעץ מגיע לשנה הרביעית, הוא נקרא 'נטע רבעי'.
פירות נטע רבעי מותרים באכילה לאחר חילולם.
קביעת השנה של הפירות (במניין שנות ערלה) היא ט"ו בשבט.
פירות שייחנטו מט"ו בשבט ואילך, לאחר שכבר עברו עליהם ארבע שנים מנטיעתם, יתחייבו בכל דיני תרומות ומעשרות.

תרומות ומעשרות:

ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות, לעניין תרומות ומעשרות (בכל שנה אנו מפרישים תרומה גדולה, מעשר ראשון ותרומת מעשר, מלבד זאת בשנים א,ב,ד,ה לשמיטה אנו מפרישים מעשר שני, ובשנים ג, ו לשמיטה - מעשר עני). כשמפרישים תרומות ומעשרות, אין לערב את הפירות שהתחילו לצמוח בשנה שעברה עם אלו שצמחו השנה. לכן יש לדעת מתי מתחילה השנה החדשה, כדי לעשר בנפרד את פרות כל שנה ושנה. התאריך הקובע מאיזו שנה הפרי, הוא ט"ו בשבט. פירות שחנטו (שהתחילו לצמוח) עד ט"ו בשבט, שייכים לשנת המעשר הקודמת. פירות שחנטו לאחר ט"ו בשבט, שייכים לשנת המעשר הבאה.

*את סדר הפרשת תרומות ומעשרות ודיניה, אפשר ללמוד בתקליטור
בהוצאת מכון התורה והארץ (www.toraland.org.il)

מנהגי היום

1. אין מתענים, אין נופלים אפיים ואין אומרים תחנון בט"ו בשבט. אם חל ט"ו בשבט בשבת, אין אומרים 'אב הרחמים' ו'צדקתך צדק'.
2. יש הנוהגים לאכול בט"ו בשבט משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל.
3. יש הנוהגים לאכול בט"ו בשבט אתרוג, ובמיוחד אתרוג מארבעת המינים, שברכו עליו בסוכות.
4. יש הנוהגים להתפלל בט"ו בשבט על אתרוג נאה לארבעת המינים בשנה הבאה. גם כשט"ו בשבט חל בשבת יכולים לבקש על כך בתפילת 'אלקי נצור', ואין בזה 'בקשת צרכים' בשבת.
5. יש הנוהגים לאכול מפירות ארץ ישראל, וללמוד בזמן האכילה את ההלכות השייכות למצוות התלויות בארץ; וכשאין בנמצא מפירות ארץ ישראל, נוהגים לאכול מפירות חוץ לארץ.
6. יש להקפיד כל השנה וקל וחומר בט"ו בשבט, שהפירות הנאכלים הם בלי חשש ערלה, מעושרים כדון, ואין בהם תולעים.

זמן אכילת הפירות

1. כשט"ו בשבט חל בשבת, עדיף לאכול פירות ט"ו בשבט בתוך הסעודה (לאחר הקידוש וברכת 'המוציא'), ולא בין הקידוש לסעודה, כדי שלא לבוא לידי ספק בברכה אחרונה. כמו כן אפשר לעשות סעודת פירות לאחר ברכת המזון, אולם יש להשתדל לשהות זמן מה אחר הסעודה, שלא תהא זו אכילה גסה, ושלא לברך ברכה שאינה צריכה.
2. בדיעבד, מי שצריך לאכול פירות ט"ו בשבט אחר הקידוש וקודם הסעודה, ינהג כדלהלן:
 - א. אם אכל פירות שצריך לברך עליהם בתוך הסעודה (כגון: תמרים, תאנים), וידוע לו שלא יאכל פירות אלו בסעודה - לפי פוסקי אשכנז וחלק מן הפוסקים הספרדים חייב לברך ברכה אחרונה קודם נטילת ידיים; ויש מחכמי ספרד שפוטרים מברכה אחרונה, אולם אם הוא מתכוון לאכול מפירות אלו גם בתוך הסעודה, אינו צריך לברך ברכה אחרונה קודם נטילת ידיים.
 - ב. על יין או על פירות המעוררים את התיאבון (חמוצים, זיתים), אין מברכים ברכה אחרונה קודם הסעודה.
 - ג. אם אכלו ירקות שאין מברכים עליהם במהלך הסעודה (כגון: תפוחי אדמה, גזר), יש לברך עליהם ברכה אחרונה קודם הסעודה.

סדר ט"ו בשבט

מניחים על שולחן הסדר משבעת המינים, פירות העונה ומיני מזונות. יש שנוהגים להניח גם פרי חדש ולברך עליו "שהחיינו".

סדר אכילת הפירות

1. מקדימים לאכול כל דבר שברכתו 'המוציא'; לאחר מכן אוכלים דבר שברכתו 'מזונות', ולאחר מכן מברכים על היין.
2. נוהגים ששבעת המינים קודמים לכל פירות העץ האחרים, מלבד הנוהגים כדעת הרמב"ם, שמקדימים את הפירות שחביבים עליו כעת.
3. כל הקודם בפסוק "ארץ חיתה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש (תמרים)" קודם לברכה, אך כל הקרוב למילה "ארץ" בפסוק - חשיבותו גדולה יותר. על כן הזית והתמר קודמים לגפן לתאנה ולרימון, מכיוון שהזית והתמר נכתבו מיד לאחר המילה "ארץ" השנייה, ואילו הגפן, התאנה והרימון נכתבו בריחוק שתי מילים מהמילה "ארץ" הראשונה. והגפן קודמת לתאנה, התאנה לרימון והזית לתמר.
4. חיתה ושעורה העשויים לתבשיל או לפת קודמים לזית ולתמר, אבל חיתה או שעורה יבשים או שנעשה מהם משקה (שברכתם 'אדמה' או 'שהכל') - פירות המינים האחרים קודמים להם.
5. פירות העץ קודמים לפירות האדמה, ויש אומרים שאם פרי האדמה חביב עליו מאוד, יש לברך עליו קודם לפרי העץ.

"אַרְץ חֵטָה וּשְׁעֹרָה וְגִפֶּן וְתֵאנָה וְרִמּוֹן,
אַרְץ זֵית שֶׁמֶן וְדִבְשׁ" (דברים ח, ח).

סיפור

מטע הארץ תחילה

בחיגת מטעים בהודו השרון, נתכבד הרב קוק בבטיעה הראשונה. כשקם והלך לנטע התרגש מאד, עיניו זלגו דמעות, ופניו היו כלפיד-אש. כשהגישו לו את המעדר, סרב לקחתו, התכופף וטפל בגנבי-האדמה בידיו, כשכלו נתון ברעדת-קדש. אחד המקורבים הרשה לעצמו לשאל את הרב מדוע הוא מתרגש כל-כך, והרב השיב ואמר: "בטיעת פרי בארץ-ישראל, אין זו סתם פעלה חקלאית רגילה, זוהי התדבקות במדותיו של הקב"ה, שאף הוא התעסק במטע הארץ תחלה".

(מועדי הראי"ה)

חִטָּה

נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל לְחִטָּה
בְּטֶגֶף עֲרֻמַּת חֲטִים. הִסְבִּירוּ חֲז"ל:
וְהָלֹא עֲרֻמוֹת שֶׁל אֶצְטְרָבְלִין
וְשֶׁל פִּלְפִּלִין יָפוֹת מִהֶן,
וְלָמָּה נִמְשְׁלוּ לְחִטִּין. אֵלֹא יָכוֹל אָדָם לְחִיּוֹת
בְּלֹא פִלְפִּלִין וּבְלֹא אֶצְטְרָבְלִין,
וְאִי אֶפְשָׁר לְעוֹלָם לְחִיּוֹת בְּלֹא חֲטִים.
וּכְשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְעוֹלָם בְּלֹא חֲטִין,
כֵּן אִי אֶפְשָׁר לְעוֹלָם בְּלֹא יִשְׂרָאֵל"
(מדרש תהילים ב')

לוקחים עוגה או עוגייה שעשויה מקמח חִטָּה
ומברכים לפני האכילה:

**"בָּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בוֹרֵא מִיְּנֵי מִזֻּנוֹת"**

שְׁעוּרָה

הַרְוֵאָה שְׁעוּרִים בְּחֻלּוֹם
סָרוּ עֲזוֹנוֹתָיו. שְׁנֹאֲמַר:
"וְכִסֵּי עֹנֶה וְחִטָּאֲתָהּ תִּכְפֹּר"
אָמַר רַבִּי זִירָא:
לֹא עָלִיתִי מִבֶּבֶל לָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל
עַד שֶׁרָאִיתִי שְׁעוּרִים בְּחֻלּוֹם"
(ברכות נז, ע"א)

אוכלים מאפה שנאפה מקמח שעורה. יש
שנוהגים לשתות בירה שעשויה משעורה. ברכתה
של הבירה: **"שהכל נהיה בדברו"**,
ולכן יש לברך עליה לאחר אכילת הפירות.

זית

למה נמשלו ישראל לזית?

מה זית אין עליו נושרים,
לא בימות החמה ולא בימות הגשמים -
אף ישראל,
אין להם בטלה עולמית,
לא בעולם הזה ולא בעולם הבא.
(ילקוט שמעוני ירמיהו רמז רפט).

לוקחים זית, שנשתבחה בו ארץ ישראל, ומברכים לפני אכילתו
(יש לכוון בברכה גם על שאר פירות העץ):

"ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי העץ".

סיפור

מפרי הארץ

פעם יצא הרב מרדכי אליהו צ"ל לסיור בחו"ל, ודבר על חשיבותה של ארץ-ישראל. במהלך הסעודה הביאו לרב זיתים יפים וגדולים. אמר אחד האנשים לרב: "כבודו יטעם את הזיתים הללו, הם גדלים כאן. גם כאן יש פרות טובים, לא רק בארץ-ישראל". הזיתים נראו יפים במיוחד. אבל הרב לא טעם מהם, והסביר: אם משתמשים בזיתים הללו כדי להמעיט בכבודה של ארץ-ישראל, לא אכל מהם. כשנראה הרב שכלם טעמו מהזיתים ושבחו את טעמם, לקח את הקופסה וראה שכתוב עליה "מיצר בקבוצ יבנה". הבין הרב שאיש מלבדו לא שם לב שהזיתים הללו מיצרים בארץ-ישראל. אמר להם: "אם הזיתים הללו כל כך טעימים, גם אני אטעם מהם". האיש שדבר בשבח הזיתים נראה כמנצח. הנה, גם הרב אוכל מהזיתים של חו"ל... טעם הרב מן הזיתים ואמר: "באמת הם משבחים מאד. לא יכול להיות שזיתים כאלה גדלים בחו"ל. בטוח שהם מארץ-ישראל". אמר לו האיש: "כבוד הרב, גם בחו"ל גדלים דברים טעימים". וכל הצבור הקשיב לשיוחה. בקש הרב ממנו שייסתכל על הקופסה ויגיד לו היכן מיצרים הזיתים הללו. האיש הסתכל ואמר: "קבוצ יבנה, ארץ-ישראל". אמר לו הרב: "אם אתה כל כך אוהב זיתים טעימים, בוא לארץ-ישראל. היא מגדלת בשבילך את כל הפרות הטעימים. ממש בשבילך ולמענה. בוא, הארץ מחכה לך!"

תמר

לָמָּה נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל לְתִמְרָה?
מֵה תִמְרָה זֶה אֵין בָּהּ פְּסֻלָּת, אֶלָּא:
תִּמְרִים לֹאכִילָה, לוֹלְבִים לְהֵלֵל,
חֲרִיזוֹת לְסִיכּוּךְ... כֹּךְ הֵם יִשְׂרָאֵל -
אֵין בָּהֶם פְּסֻלָּת, אֶלָּא:
מֵהֶם בְּעָלֵי מִקְרָא, מֵהֶם בְּעָלֵי מִשְׁנָה,
מֵהֶם בְּעָלֵי אֲגָדָה, מֵהֶם בְּעָלֵי מִצְוֹת,
מֵהֶם בְּעָלֵי צְדָקוֹת.

(מדרש רבה בראשית מ"א)

מדרש

אָמַר לָהֶם הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: אֵף עַל פִּי שֶׁתִּמְצְאוּ אוֹתָהּ
מְלֵאָה כָּל טוֹב, לֹא תֹאמְרוּ נִשְׁב וְלֹא נִטַּע, אֶלָּא הוּא זֶה־רִין בְּנִטְעוֹת,
שֶׁנֶּאֱמַר "וְנִטְעַתֶּם כָּל עֵץ מֵאֲכָל". כִּשֶּׁם שֶׁנִּכְנָסְתֶּם וּמִצְאֶתֶם נִטְעוֹת
שֶׁנִּטְעוּ אַחֲרֵיכֶם, אֵף אַתֶּם הֵיוּ נִטְעִים לְבָנֵיכֶם.
(מדרש תנחומא, קדושים ס"ח).

אוכלים תמר לח או יבש.

גפן

"אמר ר' שמעון בן לקיש,
אמה זו בגפן נמשלה. כיצד?
זמורות שבה (שיש עליהם פרות מעטים)
אלו בעלי בתים (אנשים שיש בהם מצוות).
אשכולות שבה (שיש בהם פרות רבים)
אלו תלמידי חכמים (שיש בהם תורה).
עלים שבה אלו עמי הארץ (אנשים פשוטים
ותמימים).

קונקנות שבה אלו ריקנים שבשירא
(אנשים שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים)
וכלם בגפן אחת. מה הטעם?
'בקשו האשכולות (תלמידי החכמים)
רחמים על העלים (עמי הארץ).
שאלמלא העלים אין האשכולות מתקיימים."
(חולין צ"ב, ע"ב)

אוכלים ענבים או צימוקים.

תאנה

**"מִפְנֵי מָה נִמְשְׁלָה תוֹרָה לְתֵאנָה?
שָׂרֵב הָאֵילָנוֹת, הִצִּית וְהִגְפִּין וְהִתְמָרָה נִלְקָטִין כְּאַחַד,
וְהִתְאָנָה נִלְקָטָה מֵעֵט מֵעֵט.
כֹּךְ הַתּוֹרָה, הַיּוֹם לוֹמֵד מֵעֵט וּלְמַחֵר הָרִבָּה,
לְפִי שְׂאִינָה מִתְלַמֶּדֶת
לֹא בְשָׁנָה וְלֹא בְשָׁתִּים."
(במדבר רבה יב)**

מדרש

מעשה ברבי יונתן בן אלעזר שהיה יושב תחת תאנה אחת, והיתה התאנה מלאה תאנים יפות. ירד טל והיו התאנים שואבות [שופעות] דבש, והיה הרוח מגבול [לש ומערבבו] בעפר. באה עז אחת והיתה מנספת חלב בדבש, וקרא לתלמידים ואמר להם: בואו וראו דגמא מעין העולם הבא, שנאמר (יואל ד): "והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס והגבעות תלכנה חלב" (תנחומא קדום, תצוה ס"ו).

אוכלים תאנים טריות או יבשות.

רימון

"הַנְּצוֹ הַרְמָנִים"
אלו התינוקות שיושבים
ועוסקים בתורה
ויושבים שורות שורות
כגרעיני רמון.
(שיר השירים רבא ו' יז')

"כִּפְלַח הָרְמוֹן וְרִתְּךָ" (שיר השירים ד' ג') - אָמַר רִישׁ לְקִישׁ: פּוֹשְׁעֵי
יִשְׂרָאֵל, אֵין אור שֶׁל גִּיהֶנָּם שׁוֹלֵט בָּהֶן ק"ו (קל וְחָמֶר) מִמִּזְבַּח הַזֶּהָב.
מֵה מִזְבֵּחַ הַזֶּהָב שְׁאִין עָלָיו אֶלָּא כְּעֵבִי דִינֵר הַזֶּהָב, עֵמֶד כְּמֵה שְׁנַיִם
וְלֹא שְׁלֹטָה בּוֹ אור, פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁמֵלָאִין מִצּוֹת כְּרָמוֹן, עַל אַחַת כְּמֵה
וְכַמָּה, שְׁנַאֲמַר "כִּפְלַח הָרְמוֹן וְרִתְּךָ". אֶפְלוּ וְרַנִּין שְׁבִי־יִשְׂרָאֵל מִלֵּאִין
מִצּוֹת כְּרָמוֹן (עירובין יט).

אוכלים רימון.

חרוב

חונִי המַעֲגֵל וְעֵץ הַחֲרוֹב

פַּעַם אַחַת הָיָה מְהֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ, רָאָה אָדָם אֶחָד שֶׁהוּא נוֹטֵעַ חֲרוֹב.
אָמַר לוֹ: זֶה לְכַמָּה שָׁנִים טוֹעֵן פְּרוֹת?
אָמַר לוֹ: לְשִׁבְעִים שָׁנָה.
אָמַר לוֹ: כָּלוּם כֵּרִי לָךְ שֶׁתַּחֲיֶיה שְׁבָעִים שָׁנָה, וְתֹאכַל מִמֶּנּוּ?
אָמַר לוֹ: אֲנִי מַצְאֲתִי אֶת הָעוֹלָם בַּחֲרוֹבִים; כִּשֶׁם שֶׁנִּטְעַנּוּ אֲבוֹתַי לִי
כִּךְ אֶטֶע אֲנִי לְכֻנִּי.

אתרוג

מָה הָיָה אוֹתוֹ אֵילָן שֶׁאָכְלוּ מִמֶּנּוּ אָדָם וְחֻזָּה? אָמַר ר' אֲבָא: אֶתְרוֹג הָיָה,
שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ" (הָעֵץ עֲצָמוּ וְלֹא רַק הַפְּרִי), יָצָא וְרָאָה
אֵיזָה אֵילָן שֶׁעָצוּ נֶאֱכַל כִּפְרִיו? אֵין אֶתָּה מוֹצֵא אֶלָּא אֶתְרוֹג. (ב"ר ט"ו. ח)
כִּפִּי שֶׁנֶּאֱמַר: "פְּרִי עֵץ הָדָר", מְלֻמֵּד שֶׁטַעַם עֲצוֹ וּפְרִיו שְׁוִים. (סוכה ל"ה)

שקד

וְהִנֵּה פֶּרֶחַ מִטָּה אַהֲרֹן לְבֵית לַוי וַיֵּצֵא פֶּרֶחַ וַיִּצֵּץ צִיץ וַיִּגְמַל שְׁקָדִים
(במדבר י"ז, כ"ג)
וַיִּגְמַל - מִלְשׁוֹן "וַיִּגְמְלוּ יִשְׁלָם לוֹ". לָמָּה שְׁקָדִים וְלֹא פְּרִי אַחֵר? אֶלָּא כִּשֶׁם
שֶׁשְׁקָד מְמַהֵר לְהוֹצִיא פְּרוֹת יוֹתֵר מִשָּׂאֵר פְּרוֹת, כִּךְ שְׁקָד אַהֲרֹן לְהַצִּלָּתוֹ.
שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

תפוח

אָמַר רַבִּי חֲמָא בֶּן רַבִּי חֲנִינָא מֵאֵי דְכְּתִיב (שיר השירים ב, ג): "כְּתִפּוֹת בַּעֲצֵי
הַיַּעַר" לָמָּה נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל לְתִפּוֹחַ? לֹמַר לָךְ, מָה תִּפּוֹחַ זֶה פְּרִיו קוֹדֵם
לְעָלּוֹ, כִּךְ יִשְׂרָאֵל הִקְדִּימוּ נִעְשָׂה לְנִשְׁמָע. (שבת פ"ח, ב)

ירקות

לוקחים בוטנים או מיני ירקות ומברכים:

**"בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בּוֹרֵא פְּרֵי הָאָדָמָה"**

על פרי חדש מברכים:

**"בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהַחֵינּוּ
וְקִימָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזֶמַן הַזֶּה"**

*לא ניתן לברך "שהחינו" על אתרוגים כיוון שכבר ברכו עליהם בסוכות.

חתימת הברכה

1. כל האוכל פירות ארץ ישראל משבעת המינים, צריך להזכיר בברכה אחרונה שבחה של ארץ ישראל, וחותרם "על פירותיה" (זיתים, רימונים ותמרים, רובם מגידולי הארץ).
2. האוכל מפירות חו"ל, חותרם בברכה האחרונה "על הפירות". בכל מקרה שיש ספק אם הפירות מהארץ או מחו"ל, יחתום את הברכה "על הפירות" (צימוקים - חלקם מהארץ וחלקם מחו"ל).
3. אם אכל פירות שבעת המינים גם מהארץ וגם מחו"ל, יחתום "על הפירות".
4. ברכת "מעין שלוש" פוטרת גם את פירות העץ שאינם משבעת המינים.
5. על פירות האילן, חוץ מז' מינים ופירות האדמה וירקות ועל כל המשקין ועל דבר שאין גידולו מן הארץ, מברכין אחר אכילתן "בורא נפשות".